

ทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทย-จีน
บ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี

Social Capital and Heritage Tourism Management
of Ban Chak Ngeao, Chon Buri Province

Received : May 10, 2019

Revised : May 29, 2019

Accepted : June 30, 2019

พุทธิดา มากพูน¹

Puthida Makpoon

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมชุมชนไทย-จีนบ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาทุนทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี (2) เพื่อถอดบทเรียนทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม เครื่องมือวิจัยที่ใช้วิจัย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยมีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเป็นการสืบค้นโดยอาศัยเอกสารเบื้องต้น

ผลการวิจัยพบว่า

(1) เพื่อศึกษาทุนทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี พบว่า ชุมชนยังคงรักษาวินัยชีวิต วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาของชุมชน รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ชุมชนมีความรักความสามัคคีและรักษามรดกทางวัฒนธรรมอัตลักษณ์ชีวิตในชุมชนให้คงอยู่ ชุมชนมีการมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จนทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เป็นความสัมพันธ์ของชุมชนต้นแบบที่ควรค่าแก่การศึกษาและเรียนรู้

(2) เพื่อถอดบทเรียนทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี การศึกษาถอดบทเรียนจากชุมชนไทย-จีนบ้านชากแง้ว พบองค์ความรู้ 5 มิติสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ มิติด้านกายภาพ มิติด้านสังคม มิติด้านจิตใจ มิติด้านปัญญา มิติด้านผู้นำ

คำสำคัญ : การจัดการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม, ทุนทางสังคม, ถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบ, ชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว

¹ นักศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

This qualitative research (fieldwork) focusing on the Social Capital and Heritage Tourism Management Of Ban Chak Ngaeo, Chon Buri Province. The objectives this research are (1) to study social capital in Thai-Chinese community Of Ban Chak Ngaeo, Chon Buri Province. (2) to study the causes of social capital and heritage tourism management Of Ban Chak Ngaeo, Chon Buri. The instruments is studying documentaries and in-depth interview of 15 key informants including non-participatory observation.

Findings were as follows

1. to study social capital in Thai-Chinese community Of Ban Chak Ngaeo, Chon Buri Province. The results showed that the community still maintains its lifestyle. Culture and traditions of the community. Unique architectural style. The community has a love for harmony and preserves the cultural identity of life in the community. The community has a dependence on each other. It makes the coexistence in peace. It is a relationship of the prototype community that values education and learning.

2. to study the causes of social capital and heritage tourism management Of Ban Chak Ngaeo, Chon Buri. Knowledge learned from Ban Chak Ngaeo community found the key 5 dimensional knowledge, including the physical dimension, social dimension, psychic dimension, Intellectual dimension and leadership dimension.

Keywords: Cultural Tourism, Ban Chak Ngaeo, social capital, causes study

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลจึงให้ความสำคัญ ภารกิจด้านการท่องเที่ยว จึงเป็นภารกิจที่ถูกผสมกลมกลืนไปกับการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ดังนั้นการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศต่าง ๆ จึงได้มีการบูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวในฐานะเป็นกลไกหลักในการช่วยรักษาเสถียรภาพและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 เพื่อเป็นแผนหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ โดยมีวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย คือ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ที่เติบโตอย่างมีดุลยภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” ส่งเสริมความยั่งยืนทั้งในเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ใช้ “วิถีไทย” เป็นตัวนำสร้างเอกลักษณ์และส่งเสริมประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณค่า รวมทั้งปลูกกระแสให้คนไทยนิยมไทย ภูมิใจในความเป็นไทย และดำรงไว้ซึ่งวิถีไทย เห็นคุณค่าใน ประเพณี และวัฒนธรรมอันงดงามของไทย

ใจความสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 คือ กำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี ซึ่งจะเป็นแผนที่มีความสำคัญในการวางรากฐานการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมที่มีความสุขอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน สอดคล้องตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่เป็นกรอบการพัฒนาประเทศในระยะยาว รัฐบาลมีนโยบายในการสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศ ครอบคลุมถึงการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ มุ่งสู่ความ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ในอนาคต รวมทั้งมุ่งเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สร้างความมั่นคงของชาติ พัฒนาคนทุกวัยให้เป็น คนดี คนเก่ง มีศักยภาพ และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทั้งในภาคการผลิตและภาคบริการ เพื่อสร้างความเข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมนำไปสู่การสร้างสังคมที่พึงปรารถนา รวมถึงมีจิตอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ในปัจจุบันรัฐบาลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนจึงเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สนับสนุนทุนทางสังคมของชุมชนที่มีอยู่แต่เดิม โดยใช้รูปแบบกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนและใช้ชุมชนทรัพยากรชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งหาแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาในท้องถิ่นต่อไป ทุนทางสังคมนี้ คือ พลังที่จะขับเคลื่อนชุมชนต่าง ๆ ให้มีความสามารถในการเพิ่มมูลค่าและทุนทางสังคมให้กับชุมชนตนเองมากขึ้น ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปสู่กระบวนการจัดการความรู้ มีความเท่าทันต่อปัญหาและมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้ และที่สุดสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ชุมชนไทย-จีน บ้านขากแง้ว เป็นชุมชนคนไทยเชื้อสายจีนแต่จิวที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ บ้านขากแง้ว การค้าที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อน คนจีนแต่จิวที่อพยพย้ายเข้ามาอยู่บริเวณบ้านขากแง้ว ได้นำวัฒนธรรม อาหาร ประเพณี และวิถีชีวิตของคนจีนมาผสมผสานกับวิถีชีวิตของคนไทย เกิดเป็นวิถีชีวิต

ชุมชนไทย-จีน จากอดีตจนถึงปัจจุบันชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว ยังคงรักษาประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน ได้อย่างสมบูรณ์ ควรค่าแก่การอนุรักษ์และเรียนรู้วิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของชุมชน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาทุนทางสังคมที่ปรากฏในชุมชน วิถีคิดและการปฏิบัติของคนในชุมชน การให้ความหมายการจัดการชุมชน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม ซึ่งจะอธิบายถึงความเป็นมา ความหมายของแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมและการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติและนำไปสู่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบนพื้นฐานการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ให้มีความยั่งยืนมั่นคงมากยิ่งขึ้น ตลอดจนสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นแก่สังคมสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อถอดบทเรียนทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี

3. วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม
2. ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและแนวคิดทางพระพุทธศาสนาบนพื้นฐานของแนวคิดทุนทางสังคม
3. ศึกษาทฤษฎีจิตวิทยาทางสังคม ให้สอดคล้องตามหลักพุทธจิตวิทยา
4. วิเคราะห์องค์ความรู้ในการจัดการชุมชนท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทย-จีนบ้านชากแง้ว

ขอบเขตด้านพื้นที่และระยะเวลา

พื้นที่ในการศึกษาภาคสนาม ได้แก่ ชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว ต.ห้วยใหญ่ อ.บางละมุง จังหวัดชลบุรี ใช้เวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่ เดือนกันยายน ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2561 รวมระยะเวลา 3 เดือน

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษากลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่อาศัยและกำเนิดในชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว ต.ห้วยใหญ่ อ.บางละมุง จังหวัดชลบุรี วิธีเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) โดยกำหนดคุณสมบัติดังนี้ เป็นผู้มีความรู้และความสามารถในการให้ข้อมูลอย่างลึกซึ้ง

อาศัยอยู่และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับชุมชนไทย-จีน บ้านซากแก้ว เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 15 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเป็นการสืบค้นโดยอาศัยเอกสารเบื้องต้น และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและวิธีการสังเกต เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการศึกษาภาคสนาม (Field) การเลือกพื้นที่ศึกษาอาศัยการเลือกซึ่งมีหลักสำคัญ คือเป็นพื้นที่ที่สอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการศึกษา โดยเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ คือ ชุมชนไทย-จีน บ้านซากแก้ว ต.ห้วยใหญ่ อ.บางละมุง จังหวัดชลบุรี

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) โดยกำหนดคุณสมบัติดังนี้ เป็นผู้มีความรู้และความสามารถในการให้ข้อมูลอย่างลึกซึ้ง อาศัยอยู่และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับชุมชนไทย-จีน บ้านซากแก้ว เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 15 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว
2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ประกอบไปด้วยกรรมการบริหารชุมชน
3. บุคคลทั่วไป (General Informants) ประกอบด้วย ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน ผู้อยู่อาศัยในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย มีดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม ทฤษฎีจิตวิทยาทางสังคม รวมถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบในการสัมภาษณ์
2. ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้าความรู้ในเรื่องระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้เข้าใจในระเบียบวิธีการวิจัย อันจะนำไปสู่การศึกษาที่ถูกต้องและครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา
3. ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้สัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้แต่ละประเด็นคำถาม โดยสร้างคำถามจากกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ต้องการศึกษา ลักษณะของคำถามเป็นคำถามปลายเปิด ซึ่งมีแนวคำถามการสัมภาษณ์ ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้แต่ละประเด็นคำถาม โดยสร้างข้อคำถามจากกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย

2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยมีประเด็นคำถามหลักครอบคลุมคำถามการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง ได้แก่ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลและทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร และการศึกษาในภาคสนาม โดยในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะทำไปพร้อม ๆ กับการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น และมีวิธีในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยอาศัยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) โดยมีรายละเอียดของการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2. การศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) เอกสารต่าง ๆ

3. การสืบค้นข้อมูลที่เป็นภาพถ่ายของพื้นที่การศึกษาชุมชนชาวกะเหรี่ยง จังหวัดชลบุรี ทั้งที่ดำเนินการจากหน่วยงานของรัฐเผยแพร่ผ่านสารคดี

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ได้ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องแล้ว จะนำมาศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการยืนยัน 3 เสา แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และนำเสนอต่อไป โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดแยกประเด็นและจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายในการวิจัยครั้งนี้

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทและหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อนำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย สำหรับการสร้างข้อสรุปต่อไป

3. สรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น มาวิเคราะห์ตามหลักการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

4. ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ทูทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทย-จีน บ้านชาวกะเหรี่ยง จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาทูทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนไทย-จีน บ้านชาวกะเหรี่ยง จังหวัดชลบุรี 2) เพื่อถอดบทเรียนทูทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทย-จีน บ้านชาวกะเหรี่ยง จังหวัดชลบุรี

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาทูทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนไทย-จีน บ้านชาวกะเหรี่ยง จังหวัดชลบุรี

ปัจจุบันเป็นที่รู้จักในนามของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจีนโบราณ ที่ยังคงรักษากลิ่นอายของวิถีชีวิต วัฒนธรรมเดิมของคนชุมชนไทย-จีน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมายาวนานกว่า 100 ปี ยังสืบทอดวิถีชีวิตจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน การอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างเกื้อกูล ชุมชนมีความรักสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว การตั้งถิ่นฐานของชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว ได้สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานมรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ที่สำคัญ คือ การอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนสถานกับชุมชน และมีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางทำให้ชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว ยังคงรักษาวิถีชุมชนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และได้รับเลือกเป็นพื้นที่นำร่องชุมชนโบราณ ด้วยเหตุที่เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ยังมีสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ประวัติศาสตร์ที่มีมายาวนาน วัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงสืบทอดและภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน ที่ยังคงรักษาจนถึงปัจจุบัน “ชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว” มีศาสนสถานศาลเจ้าแม่ทับทิมที่ชุมชนยังมีศรัทธาความเชื่อ และความศรัทธาอย่างคงมั่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมประเพณีไทย-จีนอย่างลงตัว ชาวชุมชนบ้านชากแง้ว มีความรักและหวงแหนโบราณสถาน วัฒนธรรมและประเพณี ส่งผลให้ชุมชนมีการทำงานในรูปแบบการบูรณาการร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จนทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขจนถึงทุกวันนี้ เป็นความสัมพันธ์ของชุมชนต้นแบบที่ควรค่าแก่การศึกษาและเรียนรู้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อถอดบทเรียนทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี

ชุมชนมีทุนทางสังคมที่เด่นชัด คือ ทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยแรกและสำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่งของชุมชนบ้านชากแง้ว ชุมชนมีวิถีคิดและระบบความรู้ในการจัดการวิถีความเป็นชุมชน มีองค์ความรู้ที่มีค่าอยู่ในตัวบุคคล เช่น ภูมิปัญญาด้านอาหาร ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรม มีการรวมพลังในการแก้ปัญหาวิกฤตของชุมชน มีความเกื้อกูลและความมีน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นองค์กร ร่วมกันเป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนบ้านชากแง้วมีการพัฒนาที่เข้มแข็ง โดยที่ชุมชนร่วมมือกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่มีร่วมกัน ผลจากการที่ชุมชนมีบุคคลที่ศักยภาพและมีองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ได้นำพาชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนและมีความสุขมากขึ้น ชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนหนึ่งมาจาก ทักษะคิด การเรียนรู้ คุณธรรมของผู้นำและศักยภาพพลังของผู้นำที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดการจัดการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับชุมชนบ้านชากแง้ว การร่วมมือของผู้นำใหญ่บ้านกับประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชากแง้วทำให้ช่วยเสริมชุมชนให้เข้มแข็งเพราะความสามัคคีของผู้นำ ปัจจัยความสำเร็จที่มาจากภายในชุมชนบ้านชากแง้ว นอกจากพลังผู้นำที่เข้มแข็งแล้ว คือ การมีศาสนสถานเข้มแข็งยกระดับจิตใจชุมชน การมีศาลเจ้าแม่ทับทิมเป็นศูนย์กลาง และรวมศรัทธาอันคงมั่นของชุมชนบ้านชากแง้ว พัฒนาชุมชนนำไปสู่การสร้างการเรียนรู้ประวัติศาสตร์นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในชุมชนของตน

5. การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้พบข้อมูลวิจัยที่ควรนำมาอภิปรายผลในหลายประเด็นด้วยกัน

ทุนทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี

วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน

คนในชุมชนบ้านชากแง้วต่างก็มีความรักความสามัคคี ความเอื้ออาทรต่อกันและกันภายในชุมชน วิถีดำเนินชีวิตของชุมชนบางส่วนก็ปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย แต่อย่างไรก็ตามการสืบสานความรู้เรื่องราวในอดีตของชุมชนยังถูกส่งต่อจากรุ่นหนึ่งให้ได้รับรู้ คนในชุมชนยังคงมีความเกื้อกูลแก่กันและกัน ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติใด ชาวชุมชนต่างก็ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และประเพณี จะเห็นได้จากการถ่ายทอดและสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ

วิถีแห่งพลังผู้นำชุมชน

การที่ชุมชนบ้านชากแง้ว สามารถประสบความสำเร็จในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจีนโบราณ ทำให้เศรษฐกิจของคนในชุมชนดีขึ้น และมีความภาคภูมิใจในถิ่นฐาน รักและหวงแหนในวัฒนธรรมและประเพณีของตน ทั้งนี้เป็นเพราะความทุ่มเท เอาใจใส่ และความสามัคคีของผู้นำชุมชน อันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชากแง้ว มีการร่วมมือและทำงานร่วมกันอย่างฉันทันหนึ่ง ให้ความเคารพ และพร้อมเป็นกำลังสำคัญและที่พึ่งแก่คนในชุมชน นอกจากนี้ผู้นำชุมชนบ้านชากแง้วมาจากการเป็นคนในท้องถิ่นเกิดและอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านชากแง้วมาช้านาน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน จึงทำให้ผู้นำชุมชนบ้านชากแง้วนี้มีความเข้าใจในความเป็นอยู่ของพี่น้องในชุมชนบ้านชากแง้ว

วิถีแห่งศาสนสัมพันธ์ในชุมชน

ชุมชนบ้านชากแง้ว มีความศรัทธาในศาสนาพุทธนิกายเถรวาท และองค์เจ้าแม่ทับทิม ซึ่งทั้ง 2 ความเชื่อนี้ ต่างก็มีความเอื้ออาทร การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนในกิจกรรมของวัดไทย และศาลเจ้าของจีน ชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนต่างร่วมงานประเพณีและกิจกรรมประจำปีของชุมชน การร่วมกิจกรรมงานประเพณีประจำปีของคนในชุมชนซึ่งนับว่าเป็นวิถีแห่งศาสนสัมพันธ์ที่ทำให้ชุมชนได้ซึมซับความเข้าใจในประเพณี ความเชื่อและความศรัทธา ซึ่งชุมชนบ้านชากแง้วเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ใช้ศาสนาพุทธและศาลเจ้าเป็นศูนย์กลางในความเชื่อและศรัทธา เปลี่ยนความเชื่อไปสู่การยกระดับจิตใจและพัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

วิถีแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

จุดเด่นของชุมชนบ้านชากแง้ว นับว่ามีมากมายหลากหลายมิติ ทั้งในแง่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี สถาปัตยกรรม และภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ รวมถึงภูมิปัญญาด้านอาหาร และขนมโบราณที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนชาวชากแง้วต่างสืบทอดอดีตของปู่ย่าได้อย่างน่าชื่นชม ต่างเป็นอาหารที่เล่าเรื่องราวของชุมชนการค้าจีนได้อย่างชัดเจน เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ งานวิจัยของ (สมบุญ บัญญัติและคณะ, 2561: 76) ศึกษาเรื่อง อาหารพื้นบ้าน: กระบวนการจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจริยธรรมทางสังคมในชุมชนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการอาหารพื้นบ้านภาคใต้ เป็นกระบวนการจัดการอาหารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจริยธรรมทางสังคมเป็นอย่างมาก ควรค่าแก่การเรียนรู้ ตลอดจนอนุรักษ์ให้คงไว้ นอกจากนี้ชุมชนบ้านชากแง้วยังมีศาสนสถานโบราณที่มีความสวยงามเต็มไปด้วยเรื่องเล่าความเป็นมาซึ่งทรงคุณค่าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ยังคงอยู่ การรักษาวินัยประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เหล่านี้ นับว่าเป็นจุดเด่นของชุมชนบ้านชากแง้ว ซึ่งเป็นแหล่งภูมิปัญญาที่คงความ

อนุรักษ์ไว้ด้วยความสามัคคีของคนในชุมชน ภาพสะท้อนการสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนบ้านซากแก้วที่เป็นที่รู้จักเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง คือ งาน “เทศกาล แขนงโคม ชมจันทร์ ณ ตลาดจีนซากแก้ว” จัดขึ้นเพื่อกระตุ้นให้สังคมและคนรุ่นใหม่ มองเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรม ประเพณีอันสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ความงดงามของวิถีชีวิตอันผสมผสานของเชื้อชาติพันธุ์และศรัทธา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 12) ได้อธิบายความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ไว้ดังนี้ วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสม สิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาของสังคมนั้น ๆ ความเชื่อที่มีความหลากหลายแต่อยู่กันอย่างร่มเย็น และเพื่อสื่อสารแก่โลกยุคใหม่ให้เห็นคุณค่าของอดีต ความอ่อนโยนทางจิตใจและภูมิปัญญาอันชาญฉลาดที่บรรพบุรุษได้ทิ้งไว้ให้แก่แผ่นดิน ความงดงามแห่งจารีตและประเพณีให้พระจันทร์ที่แฝงไปด้วยนัยยะแห่งการปลูกฝังความกตัญญู

ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทย-จีน บ้านซากแก้ว

ปัจจัยภายในสู่ความสำเร็จของชุมชน

รากฐานและหัวใจสำคัญของชุมชนบ้านซากแก้ว คือ การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล มีน้ำใจแก่กัน พลังรักสามัคคีและความรู้สึกเป็นพี่เป็นน้องเช่นเดียวกัน ทำให้ชุมชนและสังคมเจริญก้าวหน้าโดยเรียนรู้จากบทเรียนในอดีตพร้อมกับหาทางแก้ไข ทำให้ชุมชนมีโชติมีแต่เพียงความสงบ แต่ยังพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งยั่งยืนในเชิงกายภาพคือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนควบคู่กับทางจิตภาพ คือ การส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน เป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความสร้างสรรค์ และสามารถนำพาชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยของอาทิศย์ บุตดาตวง (2554, หน้า 4) ความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไผ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีทุนทางสังคมที่เด่นชัดที่สุด คือ “เครือข่ายทางสังคม” ที่มีความเข้มแข็ง รองลงมา คือ “ความรู้และภูมิปัญญา” โดยเฉพาะด้านการประกอบอาชีพ อันดับ 3 คือ “ความเห็นอกเห็นใจ ต่างตอบแทนเอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน” โดยมีการนำทุนทางสังคมไปใช้ใน 3 ระดับ คือ 1. ระดับเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตและครอบครัวของตนเอง 2. ประโยชน์ต่อกลุ่มหรือเครือข่ายการประกอบอาชีพและการประกอบการ 3. กลุ่มหรือเครือข่ายการพัฒนาชุมชนโดยรวม ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตน เกิดความรักสามัคคี มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ชุมชนมีเสรีภาพทางความคิดและมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนและยังช่วยสืบสานอัตลักษณ์ของชุมชนให้ยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541, หน้า 6) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมไม่ได้มีมิติเดียวแต่ต้องสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทั้ง 6 ประการ กล่าวคือ 1. ความสัมพันธ์ของครอบครัว เครือญาติ กับ ผู้อื่นในชุมชน 2. ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้จากครอบครัว และชุมชนมาปรับและเป็นส่วนสนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ได้ 3. ความรู้พื้นบ้าน 4. การรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนในชุมชน 5. การมีความสุขจากความสงบและสันโดษ 6. การมีเศรษฐกิจที่หมุนเวียนอยู่ในชุมชน

ปัจจัยภายนอกสู่ความสำเร็จของชุมชน

การได้รับแรงส่งเสริมหรือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จากการศึกษาชุมชนบ้านชากแง้ว พบว่า หน่วยงานรัฐเข้ามามีบทบาทและพัฒนาส่งเสริมจุดแข็งให้กับชุมชนและได้ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการจัดการให้กับคนในชุมชน เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ (กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์ และคณะ, 2561: 193) ได้ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการเครือข่ายทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของเครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์วัฒนธรรม ได้อาศัยองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญและผลักดันให้ชุมชนเกิดกระบวนการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม การขับเคลื่อนมีกลุ่มแกนนำที่เป็นหลักในการเชื่อมประสานที่สำคัญ องค์กรคณะสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มองค์กรท้องถิ่น สำหรับปัจจัยภายนอก ได้แก่ การมีพลังสนับสนุนจากเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งทางภาครัฐ หน่วยงานรัฐ เข้ามามีบทบาทและพัฒนาส่งเสริมจุดแข็งให้กับชุมชน และได้ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน การให้ความรู้แก่ผู้นำและชุมชน ช่วยทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ได้ค้นพบศักยภาพของชุมชน ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) ตามทัศนะของ Albert Bandura นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ทฤษฎีนี้ถือว่าพฤติกรรมส่วนใหญ่ของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ ส่วนหนึ่งของบุคคลเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของตนเอง และอีกส่วนหนึ่งจากการสังเกตพฤติกรรมของคนอื่น ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้จากตัวแบบ (Observational Learning or Modeling) บันดورا จึงสรุปว่า การเรียนรู้โดยการสังเกตจึงเป็นกระบวนการทางการรู้คิดหรือพุทธิปัญญา

ถอดบทเรียนทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทย-จีน บ้านชากแง้ว จังหวัดชลบุรี

กรอบมิติต่าง ๆ ในองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

1. มิติทางกาย (Physical development) เป็นการสะท้อนถึงการพัฒนาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งชุมชนสามารถสะท้อนให้เห็นถึง ความมั่นคงในอาชีพ การมีเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ บบวิถีความพอเพียง
2. มิติทางสังคม (Moral development) เป็นการสะท้อนถึงพฤติกรรมการแสดงออกทางสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในด้านสังคม กล่าวคือ การมีความรักความสามัคคีและความปรองดองในชุมชน การแบ่งปันและความเอื้ออาทร มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม
3. มิติด้านจิตใจ (Emotional development) เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาตนจิตของคนในชุมชนโดยอาศัยความเชื่อ ความศรัทธา ตามหลักศาสนาหรือวิถีศรัทธาแห่งท้องถิ่น สำหรับชุมชนบ้านชากแง้ว มิติทางด้านจิตใจที่สะท้อนให้เห็น คือ การมีศรัทธาในองค์เจ้าแม่ทับทิมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ความกตัญญูกตเวทิตาต่อบรรพบุรุษ
4. มิติด้านปัญญา (Intellectual development) เป็นการสะท้อนถึงปัญญาของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยปัญญา การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงโดยยังคงรักษาวิถีชุมชนไว้ได้
5. มิติด้านผู้นำ (Leaders) เป็นด้านที่ส่งผลสะท้อนถึงทิศทางชุมชนในการที่ผู้นำชุมชนสามารถนำพาชุมชนในพัฒนาและมีการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีดังนี้

1. การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนมิติใหม่ควรให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยภาครัฐเข้าไปมีส่วนร่วมโดยการกำหนดนโยบายที่เป็นการเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชน โดยชุมชนสามารถกำหนดแนวทางร่วมกับทางภาครัฐและตัดสินใจเลือกอนาคตของตัวเอง ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนสามารถจัดการแก้ไขปัญหาด้วยภูมิปัญญาที่มีอยู่ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในชุมชน จนนำไปสู่การลดการพึ่งพาจากภายนอก

2. เครือข่ายทางสังคมเป็นทุนทางสังคมที่มีประโยชน์ โดยเฉพาะในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ดังนั้นภาครัฐควรกำหนดนโยบายเครือข่ายการจัดการและการพัฒนาของชุมชน โดยนำแนวคิดเรื่องเครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการการท่องเที่ยวมาประยุกต์ใช้ให้เกิดจริงทั้งภายในองค์กรชุมชนและระหว่างชุมชน เพราะเครือข่ายการเรียนรู้เป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคลและชุมชน

3. ภาครัฐ ควรกำหนดนโยบายที่กระตุ้นให้ชุมชนเกิดการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยอาศัยทรัพยากร และภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วในชุมชน ผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผสมผสาน และให้เกิดประโยชน์แท้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการด้านการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อนำไปเป็นข้อเสนอต่อชุมชน มีดังนี้

1. ชุมชนควรจัดเวทีระดมความคิดเห็นหรือเวทีแลกเปลี่ยนความรู้สม่ำเสมอเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีโอกาสพบปะพูดคุยกัน การจัดกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันภายในชุมชน

2. ชุมชนควรมีการสรุปบทเรียนหรือการดำเนินงาน เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานที่ผ่านกระบวนการองค์กรชุมชน และวางแผนการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับการศึกษานี้ เป็นการถอดบทเรียนจากพื้นที่โมเดลต้นแบบ ผู้วิจัยเสนอให้

1. ควรศึกษาการจัดการทุนทางสังคมของชุมชนที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่

2. ควรศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมในระดับบุคคล เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญในสังคม ชุมชนและองค์กร ซึ่งมีความสำคัญต่อความเจริญอย่างยั่งยืนของประเทศ

3. ควรศึกษานวัตกรรมของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และมีความศักยภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ และคณะ. (2561). กระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการเครือข่ายทางวัฒนธรรม. *รายงานการประชุมวิชาการ ครั้งที่ 2. เล่มที่ 2* (กันยายน 2561): 193.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2541). *ชุมชนเข้มแข็ง ทูตทางสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538). *วัฒนธรรมไทย สู่ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก.
- ส.เสื่อ ชุมชนคนท้องถิ่น. (28 ธันวาคม 2561). *สรุปสาระสำคัญของ "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12"*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thailocalmeet.com/index.php?topic=63668.0>
- สมบูรณ์ บุญฤทธิ์และคณะ. (2561). อาหารพื้นบ้าน: กระบวนการจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจริยธรรมทางสังคมในชุมชนภาคใต้. *รายงานการประชุมวิชาการ ครั้งที่ 2. เล่มที่ 2*. (กันยายน 2561): 76.
- อาทิตย์ บุคตาตวง. (2554). ความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.